

LLEIDA

FESTES I TRADICIONS

LÉRIDA — «LOS ARMATS»

Pau Plana Parés

LLEIDA

FESTES I TRADICIONS

LLEIDA

FESTES I TRADICIONS

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: febrer del 2024

© dels textos: Pau Plana Parés

© del pròleg: Ramon Fontova Carles

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Hi col·laboren:

Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida
La Paeria · Ajuntament de Lleida

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Manuel Herrera i Ges / AML

Fotografia de la portadella:

Victoriano Muñoz / Biblioteca Arxiu Izard Forrellad

Acrònims:

ADLL (Arxiu Diocesà de Lleida)

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

AFIEI (Arxiu Fotogràfic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida)

AML (Arxiu Municipal de Lleida)

BC (Biblioteca de Catalunya)

BNE (Biblioteca Nacional de España)

ISBN 978-84-19736-32-1

DL B-1588-2024

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Retratar la festa

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Festa, imatge i memòria

Pàg. 13

FESTES DE LLEIDA

Les festes pròpies més celebrades

Pàg. 39

LA FESTA MAJOR

Sant Anastasi, patró de Lleida

Pàg. 123

FESTES DEL CURS DE L'ANY

Els cicles festius

Pàg. 184

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Pròleg

RETRATAR LA FESTA

Ramon Fontova Carles

La festa és una de les institucions socials clau i determinants per a qualsevol grup humà. Ho és perquè és universal –tots els grups humans celebren festivitats–, i també ho és perquè, a través de la festa, els grups humans s'expressen a si mateixos, s'organitzen, en el temps i en la comunitat, i s'autoafirmen reforçant i renovant periòdicament els lligams que els constitueixen com a comunitat.

És per això que, des del moment de la seva aparició, la fotografia, com a element de comunicació gràfica i com a expressió i fixació en el record de moments

importants, ha posat el seu objectiu en la festa. Aquest llibre ho testimonia bé; no endebades, les primeres fotografies conegudes de la ciutat de Lleida corresponen a un esdeveniment festiu singular de l'any 1860. I, gràcies a aquest maridatge entre fotografia i festa, després de més un segle i mig podem fer un recorregut visual per la manera com els lleidatans hem festejat quelcom i en les ocasions que ho hem fet.

Però aquest no és solament un llibre per «mirar fotografies», també és un llibre en què cal llegir els textos que les acompanyen. L'autor, Pau Plana, des de la seva triple condició d'historiador de l'art, tècnic de Festes i Cultura Popular i membre actiu de nombroses entitats, grups i iniciatives festives arreu, l'ha estructurat de tal manera

que el lector pugui fer-se una idea clara de com Lleida ha fet festa des de finals del segle XIX i durant la major part del segle XX.

Un altre dels mèrits d'aquesta obra és que, en la tria, l'autor ha incorporat algunes imatges o bé desconegudes, o bé poc difoses i contextualitzades. I aquest enfocament, juntament amb els textos que les acompanyen dels quals parlàvem més amunt, fan que aquest llibre doni un nou valor a altres obres sobre història gràfica de la ciutat que l'han precedit i n'esdevingui un complement indispensable.

És per això que estic convençut que aquesta publicació esdevindrà, amb tota seguretat, una obra de referència, tant per a la divulgació de la festa i la cultura popular lleidatanes com per al coneixement de la seva història social.

GÓMEZ VIDAL / AML - FONS JESÚS PELEATO

Introducció

FESTA, IMATGE I MEMÒRIA

Pau Plana Parés

Sovint, quan agafem un àlbum de fotografies antic i en comencem a passar pàgines, ens endinsem en un món que d'alguna manera ens remou records i ens interpel·la: qui és?, on és?, què fa?... Com en l'antic àlbum, en aquest *Lleida, festes i tradicions*, de la col·lecció «Catalunya desapareguda», ens aniran apareixent un enfilall d'imatges que no són solament físiques, la seva plasmació impresa, sinó que també són camins d'entrada a la memòria de les festes de Lleida finals del segle XIX als anys setanta del segle XX, i que podem transitar en un passeig i un repàs que pot tenir diferents lectures.

Una lectura és la que cadascú pot fer i projectar des dels seus records i vivències. Com a la majoria d'àlbums, hi trobarem fotografies conegudes, però també algunes que no havíem vist i altres en què podrem descobrir nous detalls, històries o visions. També hi ha qui es trobarà amb un món desconegut i que potser, tant de bo!, li servirà per descobrir el món de la festa i les celebracions lleidatanes, i endinsar-s'hi.

Una altra lectura la podem fer des de la història de la fotografia a la ciutat. Ja a les primeres fotografies conegudes de Lleida, les preses per Charles Clifford el 1860, hi podem veure elements festius i de celebració, com l'imponent arc triomfal que també serveix de porta d'entrada i benvinguda a aquest llibre. Les imatges de les Trampes o

CHARLES CLIFFORD / BNE

VISITA D'ISABEL II EL 1860

El 1860, Charles Clifford feu les primeres fotografies que conservem de Lleida amb motiu de la visita de la reina Isabel II. A les imatges hi trobem un element de festa i celebració, un dels arcs triomfals que es bastiren per rebre la comitiva règia, i que estava ubicat a l'inici de la rambla de Ferran.

EL SEGUICI

A la fotografia de la pàgina següent, datada al voltant del 1906, veiem diferents peces i balls del seguici lleidatà: dos dels capgrossos de la comparsa del 1899, els gegants faraons del 1906, els membres del Ball de Bastonets –identificables pel vestuari– i, al fons, la Moixiganga amb els seus arcs.

MANUEL HERRERA IGES / AML

els Armats de Victoriano Muñoz també són d'una època –finals del segle XIX i principis del segle XX– en què s'està acabant de gestar i consolidar un nou model festiu de Festa Major, amb el Pregó o la processó com dos dels actes destacats i en què fotògrafs com Manuel Herrera i Ges o Amadeu Bordalba, entre d'altres, captaran les primeres imatges de comparses i grups festius. La Guerra Civil arrasarà el testimoni i molta de la feina dels fotògrafs de principis del segle XX, i no serà fins després del conflicte bèl·lic que hi haurà un ressorgiment, amb fotògrafs com Lluís Corbella, Josep Porta o Josep Gómez Vidal, que, per la seva feina a la premsa i les fotografies fetes per a la Diputació i l'Ajuntament, serà un dels grans testimonis de tota la segona meitat del segle XX. A aquests hi hem d'afegir molts fotògrafs no professionals, com Ramon Borràs o Manel Torres, per exemple, que trobaran en la festa un

marc privilegiat per captar instantànies i aniran afegint imatges a la memòria gràfica de Lleida.

Aquest volum l'hem ordenat en tres grans apartats: un repàs d'algunes de les festes pròpies de Lleida; la Festa Major, com a capítol central; i, finalment, un repàs dels grans cicles festius i com s'han viscut a Lleida.

No cal dir que és un repte agosarat i que de segur, com en tots els àlbums, hi trobarem a faltar la fotografia que s'ha perdut o aquella que tenim al nostre àlbum particular i no surt en aquest. Valgui això per agrair les aportacions dels col·laboradors i dels diferents arxius, als quals cal donar suport en la feina que fan de recuperació del patrimoni, i també animar a redescobrir aquests àlbums antics que segurament hi ha al fons de molts armaris i en què podrem trobar, molt probablement, noves imatges per a la memòria de la festa.

FARRAN / AMIL

FESTES DE LLEIDA

Les festes pròpies més celebrades

Les comunitats, entre d'altres coses, es defineixen pel que celebren i per com ho fan. Partint d'un calendari ric en festejos i commemoracions de diferents tipus, i sabent que no podem arribar a fer-ne més que un tastet, en aquest primer capítol repassarem algunes de les festes i celebracions que, d'una manera particular o especial, han estat importants o simbòliques per a la ciutat i la seva gent, i de les quals tenim testimoni gràfic. Parlem de celebracions col·lectives, de ciutat, festes que puen en diferents orígens des del llegendari fins a l'històric, a una arrel de caràcter econòmic o als vots de poble. Totes plegades són festes que identifiquen els lleidatans, com ara els fanalets de Sant Jaume, amb més de 400 anys d'història; la cerimònia del Quinquenni de Pinyana, important en l'àmbit protocol·lari i de les celebracions institucionals; una breu llambregada a aspectes de les festes de barri i de l'horta; les fires, incidint especialment en la de Sant Miquel, tot enllaçant amb la Verge de l'Acadèmia, celebracions relligades com a Festes de la Tardor, per acabar fent esment del vot de poble de Santa Cecília.

JOSEP PORTA / AFIEI - FONTS PORTA

GÓMEZ VIDAL / AFIEI - FONTS GÓMEZ VIDAL

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU L'ABANS - FONTS FAMILIA SALDAÑA-LAPEÑA

SANT JAUME I ELS FANALETs

A Lleida, sant Jaume i els fanalets estan indissociablement units per la llegenda que narra l'epi-sodi en què uns angelets il·luminaren l'apòstol Jaume, a qui, en tornar de predicar de Galícia, se li clavà una espina al peu i ell, amb els seus fanalets, l'il·luminaren perquè se la pogués treure.

ELS FANALETs

Els fanalets, tant comprats a les parades on en venien com els que es feien artesanalment, són un element indispensable de la vigília de Sant Jaume. Els fanalets artesanals es podien presentar –de fet, encara es pot fer– al concurs de fanalets, en què es reconeixien els fanalets més lluïts i artístics.